

PRAWO UPADŁOŚCIOWE

Ochrona wierzyciela w postępowaniu upadłościowym dłużnika

Częstą praktyką dłużników przed ogłoszeniem upadłości jest rozporządzanie majątkiem na szkodę wierzycieli. Działania takie mogą prowadzić do uszczuplenia przyszłej masy upadłości.

MATEUSZ PISKARSKI

radca prawny, Krzysztof Rożko
i Wspólnicy Kancelaria Prawna

Do najczęstszych środków należących do umowy darowizny czy sprzedaży pozornej służące „czyszczeniu” spółek lub prywatnych majątków. Dłużnik przygotowujący się do upadłości rozporządza najbardziej wartościowymi przedmiotami na rzecz osób bliskich, członków rodziny czy podmiotów powiązanych. Najczęściej nieodpłatnie albo za rażąco zaniżoną cenę.

Standardowym instrumentem prawnym ochrony wierzyciela przed działaniami nierzetelnego dłużnika jest skarga pauliańska. Podobne rozwiązania przewiduje także prawo upadłościowe. Na jego podstawie czynności upadłego dłużnika mogą zostać uznane za bezskuteczne wobec masy upadłościowej. Rozwiązanie takie jest bardzo korzystne dla wierzycieli. W końcu po ogłoszeniu upadłości dłużnik ma niewielkie możliwości samodzielnego, a więc niezależnego od syndyka, rozporządzania swoim majątkiem.

Bezskuteczność z mocy prawa

Odzyskanie rzeczy wyprobowanej z majątku upadłego może nastąpić przede wszystkim na podstawie art. 127 prawa upadłościowego. Czynność upadłego dłużnika może zostać uznana za bezskuteczną z mocy samego prawa. Nie każda czynność prawna upadłego może jednak podlegać tej sankcji. Co do zasady dotyczy ona rozporządzeń dokonanych w ciągu roku przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości. Ponadto znajduje zastosowanie tylko do czynności:

- nieodpłatnych (np. darowizna czy zwolnienie dłużnika z długu) oraz
- odpłatnych, lecz wykazujących dysproporcję między świadczeniami stron na niekorzyść dłużnika (np. w ramach umowy sprzedaży czy zamiany).

Nie chodzi przy tym o jakąkolwiek dysproporcję. Musi mieć charakter rażący. Ocena rażącej nieekwiwalentności jest zaś dokonywana z uwzględnieniem realiów rynkowych, tj. przeciętnych cen, stawek i prowizji, stosowanych w podobnych przypadkach w obrocie gospodarczym w chwili zawarcia bezskutecznej umowy. Musi być dostrzegalna na pierwszy rzut oka, ale z uwzględnieniem okoliczności konkretnej sprawy.

Bezskuteczność znajduje zastosowanie, nawet gdy upadły działa w warunkach przymusu finansowego (jest zmuszony brakiem gotówki) i sprzedaje swój majątek za ceny rażąco niższe od wartości rynkowej, niezależnie od tego, czy cena mieści się w granicach wartości likwidacyjnej. W

dyk może skierować stosowne wezwanie do osoby obowiązanej do przekazania składników majątkowych do masy. Jeśli obowiązek nie zostanie wykonany, nabywa uprawnienie do wytoczenia powództwa w tym przedmiocie. Spór rozpatrywany jest przez sąd upadłościowy, co nie oznacza, że proces wygląda inaczej niż w przypadku zwyczajnego powództwa cywilnego. Natomiast zgłoszenie zarzutu bezskuteczności czynności prawnej upadłego może nastąpić bez względu na upływ czasu od dnia ogłoszenia upadłości.

Rozwiązanie takie umożliwia odzyskanie do masy upadłości, z korzyścią dla wierzycieli, tych składników majątku, którymi dłużnik rozporządził albo ich wartości w pieniądzu (np. równowartość zużytej

„ Czynności dłużnika dokonane tuż przed upadłością mogą zostać uznane za bezskuteczne

ten sam sposób podważone mogą zostać zawarte przez upadłego ugody sądowe, uznania oraz zrzeczenia się roszczeń.

Sankcjonowane są także spłaty oraz zabezpieczenia długów niewymagalnych upadłego, dokonywane w ciągu sześciu miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Sankcja nie obejmuje jednak zabezpieczenia ustanowionego równocześnie ze zobowiązaniem (wierzytelnością) upadłego. Jako przykład można wskazać umowę przewłaszczenia, zawartą przez przyszłego upadłego w okresie dwóch miesięcy przed złożeniem wniosku o upadłość, jeżeli jej celem było zabezpieczenie wierzytelności powstającej równocześnie z udzielonym zabezpieczeniem.

Bezskuteczność dotyczy także cesji wierzytelności przyszłych, pod warunkiem że powstają po ogłoszeniu upadłości. Wyjątkiem jest umowa przelewu zawarta wcześniej niż na sześć miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w formie pisemnej z datą pewną.

Powództwo syndyka

Uznania bezskuteczności z mocy prawa może dochodzić wyłącznie syndyk w okresie dwóch lat od ogłoszenia upadłości. Po jego upływie roszczenie syndyka wygasa. Syn-

dryk). Kontrahent dłużnika może także zwolnić się z tego obowiązku poprzez zapłatę różnicy między wartością rynkową świadczenia dłużnika z dnia zawarcia umowy a wartością świadczenia otrzymanego przez dłużnika.

Orzeczenie sędziego – komisarza

Poza bezskutecznością z mocy prawa, część czynności dłużnika może dotknąć sankcja bezskuteczności z mocy orzeczenia sędziego-komisarza, wydawanego z urzędu bądź na wniosek syndyka.

Dłużnicy uciekający z majątkiem nader często dokonują rozporządzeń na rzecz osób bliskich bądź powiązanych z nimi. Prawo upadłościowe, odpowiadając na to zjawisko, dopuszcza stwierdzenie bezskuteczności rozporządzeń dokonywanych przez dłużnika w okresie sześciu miesięcy przed dniem wniosku o upadłość, na rzecz:

- małżonka, krewnego lub powinowatego w linii prostej, zaś linii bocznej do drugiego stopnia włącznie,
- osoby pozostającej z upadłym w faktycznym związku lub prowadzącej z nim wspólnie gospodarstwo domowe,
- przysposobionego lub przysposabiającego upadłego. Szczególną uwagę organów upadłościowych powinny

przykuć także czynności upadłego dokonywane z takimi spółkami, w których jest członkiem zarządu, jedynym wspólnikiem lub akcjonariuszem oraz w których ww. osoby bliskie mu są członkami zarządu, jedynymi wspólnikami lub akcjonariuszami.

W przypadku gdy upadły jest spółką lub osobą prawną, kontroli powinny zostać poddane także czynności dokonywane z jej wspólnikami, reprezentantami lub ich małżonkami, a także ze spółkami powiązanymi, ich wspólnikami, reprezentantami lub małżonkami tych osób. Skutek bezskuteczności wywołują również czynności, których stroną jest spółka dominująca lub zależna wobec upadłego oraz spółka, wobec której ta sama spółka jest dominującą.

Prawo upadłościowe odpowiada również na potrzebę ochrony wierzycieli przed obciążeniami rzeczowymi dokonywanymi przez dłużnika na ich szkodę. Za bezskuteczne mogą zostać uznane hipoteki, zastawy, zastawy rejestrowe lub hipoteki zabezpieczające długi ww. osób bliskich i powiązanych z dłużnikiem. W odniesieniu do innych podmiotów obciążenia te mogą zostać uznane za bezskuteczne pod warunkiem, że:

- upadły nie był dłużnikiem osobistym zabezpieczonego wierzyciela;
- zostały dokonane w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości;
- upadły nie otrzymał w zamian jakiegokolwiek świadczenia bądź jeśli było ono niewspółmierne do wartości zabezpieczenia.

Syndyk powinien poddać badaniu również postanowienia umów zawieranych przez upadłego w zakresie kar umownych na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania. Mogą zostać objęte bezskutecznością w sytuacji wykonania przez upadłego w znacznej części swojego zobowiązania lub jeżeli kara umowna jest rażąco wygórowana.

Ponadto, za bezskuteczną w stosunku do masy może zostać uznana każda umowa (jej postanowienia), która uniemożliwia albo utrudnia osiągnięcie celu postępowania upadłościowego (np. umowa dzierżawy utrudniająca likwidację masy upadłości), jako krzywdząca ogół wierzycieli.

Nie tylko prawo upadłościowe

Niezależnie od regulacji postępowania upadłościowego, ochrony przed rozporządzeniami dłużnika, wierzyciele mogą po-

szukiwać także na polu stricte cywilnym w ramach instytucji skargi pauliańskiej (łac. actio pauliana). Z jej zastosowaniem odzyskać można rzecz wyprowadzoną z majątku dłużnika aż do pięciu lat przed dniem złożenia pozwu. Jest to jednak utrudnione ze względu na konieczność wykazania działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli oraz świadomości osoby trzeciej w tym zakresie.

Ochronę wierzycieli przed nierzetelnymi działaniami dłużników przynoszą również regulacje prawa karnego. Konieczne jest jednak wykazanie popełnienia przez dłużnika jednego z czynów zabronionych przewidzianych w kodeksie karnym. Do głównego katalogu tego typu przestępstw zalicza się: uszczuplanie majątku przez dłużnika, udaremnianie wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego ze szkodą dla wierzycieli (art. 300 § 1 i 2 k.k.), doprowadzenie do swojego bankructwa (art. 301 § 1 k.k.), faworyzowanie wierzycieli (art. 302 § 1 k.k.) oraz łapownictwo związane z postępowaniem upadłościowym (art. 302 § 2 k.k.).

Powyższe prowadzi do wniosku, że każdy dłużnik rozporządzający swoim majątkiem w obliczu niewypłacalności powinien mieć na uwadze przyszłe konsekwencje swoich działań. Sam fakt dokonania takiego rozporządzenia wpływa na ocenę jego moralności platniczej. To wszystko skutkować może nie tylko bezskutecznością jego czynności, lecz nawet odmową oddłużenia, a także odpowiedzialnością karną. Sąd może bowiem odmówić oddłużenia upadłego, który doprowadza do swojej niewypłacalności lub istotnie zwiększa jej stopień w sposób celowy, w szczególności przez trwonienie części składowych majątku oraz celowe nieręgowanie wymagalnych zobowiązań. Niezależnie od tego upadły powinien się liczyć także z konsekwencjami karnymi, które są znacznie bardziej dotkliwe niż cywilne. / ©

Mateusz Piskarski

- radca prawny w Krzysztof Rożko i Wspólnicy Kancelaria Prawna, absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, podyplomowych studiów z zakresu bankowości i finansów oraz prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego. Specjalista z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego, insolwencyjnego, ochrony konkurencji i konsumentów oraz rynków kapitałowych. Zajmuje się bieżącą, w tym procesową, obsługą prawną przedsiębiorców, podmiotów rynku kapitałowego oraz bankowego.

Teksty z dodatku dostępne
w wersji elektronicznej na: **PRO.RP.PL.**